

Stjepan Čosić

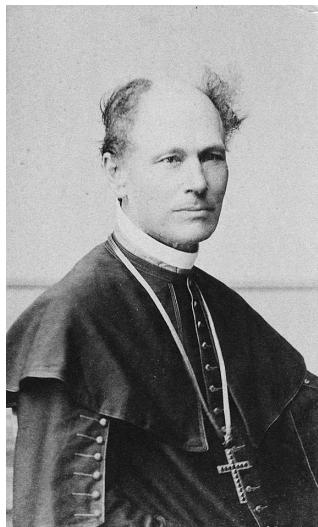
Ruski mistik u Strossmayerovoj palači

*Sjećanje Luja Vojnovića na Vladimira Solovjova
– nepoznati dokument iz Hrvatskoga državnog arhiva*

Posljednje razdoblje života, od 1940. do smrti 1951., Lujo Vojnović proveo je u Zagrebu. Pritisnut bolešću i neprilikama rata i porača, povukao se u anonimnost pišući i prevodeći. Nakon 1945. djelomično je obnovio ranije prijateljske veze u Jugoslaviji i inozemstvu, a radio je i na rukopisu koji je 1962. objavljen u New Yorku pod naslovom *Kratka istorija Dubrovačke Republike*. Uz sačuvanu korespondenciju, u obiteljskom fondu Vojnovića u Hrvatskome državnom arhivu, čuva se i nekoliko Lujo-vih memoarskih zapisa iz toga vremena. Jedan od tih tekstova nastao 1947. nosi naslov *Bilješka o Solovjevu*. Riječ je o biografskoj crtici, anegdotalnom sjećanju, epizodi iz Vojnovićeve mladosti u krugu obitelji i prijatelja, biskupa Strossmayera i ruskog filozofa i teologa Vladimira Solovjova, "možda najvećeg ekumenista svijeta" (nadbiskup Jean Rupp).

Lujo Vojnović, sin hrvatskog političara, pravnika, rektora Zagrebačkog sveučilišta Kosta (1832-1903) i mlađi brat Iva Vojnovića (1856-1929). Duhom Dubrovčanin, bio je upućen na znanstvenu, političku i književnu karijeru. Međutim, njegov životni put znatno je uzbudljiviji od uobičajene predodžbe o karijeri intelektualca njegova vremena. U političkom životu Dubrovnika, Crne Gore, Srbije i Kraljevine SHS (Jugoslavije) Vojnović nikada nije zauzeo ono mjesto za koje je smatrao da mu pripada, a karijera mu je bila praćena brojnim kontroverzama i polemikama. Na visokim dužnostima zamjerali su mu konformizam i poltronstvo, a njegove uspjehe oponenti su smatrali plodom beskrupuloznosti i političke prevrtljivosti. Rodio se u Splitu 15. travnja 1864. Maturirao je u Dubrovniku, pravo studirao u Zagrebu, a doktorirao u Grazu 1892. Uz nedvojbeni literarni talent, političke strasti i ambicije usmjeravale su ga na različite, često opreč-

ne putove i stranputice od Dubrovnika i Cetinja, preko Beograda, Sofije, Londona, Rima, Pariza, Zagreba ... Politička karijera za njega je bila imperativ ali i izvorište trajnih frustracija. Bio je tajnik crnogorskog kneza Nikole, potom ministar pravde i crnogorski izaslanik u Vatikanu. Godine 1904. u Beogradu je odgojitelj kraljevića Aleksandra Karađorđevića, da bi već 1906. u suparničkoj Sofiji bio u kratkotrajnoj službi bugarskoga cara Ferdinand-a. Godine 1912. ponovno je na Cetinju, a nakon Balkanskog rata 1913. opunomoćenik je kralja Nikole na Londonskoj konferenciji. Na početku Prvog svjetskog rata emigrira i u Rimu se povezuje sa srpskom vladom te u međunarodnom tisku objavljuje brojne promidžbene članke i studije o jugoslavenskom ujedinjenju, jadranskom pitanju i talijanskoj politici. Nakon rata, obavljao je niz diplomatskih dužnosti ali je kao kandidat Demokratske stranke više puta doživio izborni poraz u Splitu i Zagrebu. Poslije stranačkog raskola 1924., do uvođenja diktature priklanja se Pribićevićevoj Samostalnoj demokratskoj stranci. Poziciju veleposlanika u Francuskoj nije uspio dobiti ali je 1929. postao izaslanik pri Međunarodnom institutu za intelektualnu saradnju u Parizu. Zov politike nije ga napuštao, pa se od 1935. približava Dvoru i Jugoslavenskoj radikalnoj zajednici. Tako je 1938. imenovan u Senat gdje je u raspravama o teritorijalnom i političkom preustroju zastupao integralističke ideje. Neposredno prije njemačkoga napada 1940. napustio je Pariz i prešao u Zagreb na dulje liječenje. U Zagrebu ga je zatekao napad na Jugoslaviju i uspostava NDH. Nakon 1945., razočaran u stara beogradска poznanstva i odnos nove vlasti prema njemu, ostao je u Zagrebu gdje je umro 18. travnja 1951. Pokopan je 24. travnja u Dubrovniku u obiteljskoj grobnici na Mihajlu.

Josip Juraj Strossmayer (1815-1905)

Kosto (Konstantin) Vojnović
(1832-1903)

Marija Vojnović rod. Serragli
(1836-1922)

Lujo Vojnović (1864-1951). Potkraj
osamdesetih godina 19. st.

Braća Ivo (1857-1929) i Lujo (sjedi) sa sestrama Gjenom (Eugenijom ud. Loiseau, 1866-1956) i
Katicom (Katarinom, 1856-1928) (sjedi). Potkraj sedamdesetih godina 19. st.

Vojnović se intenzivno bavio književnim, historiografskim i publicističkim radom. Najvredniji dio njegova opusa vezan je za Dubrovnik, njegovu povijest i baštinu. Uz tridesetak knjiga i brošura s povjesnom, književnom i političkom tematikom, objavio je mnoštvo članaka i feljtona u hrvatskoj, crnogorskoj i srpskoj periodici. Pisao je, također, u francuskim, talijanskim, ruskim, austrijskim i češkim časopisima i novinama. Posebnu cjelinu čine njegovi radovi o jadranskom pitanju tj. odnosu Italije prema Dalmaciji te razgraničenju nakon prvoga svjetskoga rata, a koji su uglavnom pisani na francuskom i talijanskom jeziku. Od književnih djela, posebno su zapažene njegove pjesme u prozi *Dubrovačke elegije* (1898) i zbirka literarno-povijesnih zapisa *Književni časovi* (1912), a u historiografskom opusu izdvajaju se monografije i studije *Dubrovnik i Osmansko carstvo* (1898), *Zapisi Marina Marojeice Caboge* (1899), *Pad Dubrovnika I-II* (1908), *Histoire de Dalmatie* (1935) i *Kratka istorija Dubrovačke Republike* (1962).

U Bilješki o Solovjevu Vojnović evocira uspomenu na znamenitog ruskog teologa, filozofa, političkog mislioca, pjesnika i mistika Vladimira Sergejevića Solovjova (1853-1900) koji je od osamdesetih godina 19. stoljeća pa sve do svoje smrti održavao prijateljske veze sa Strossmayerom i Lujovim ocem Kostom. Kao obnovitelj filozofske misli u Rusiji, Solovjov je zadobio velik utjecaj u intelektualnim krugovima te je 1881. zbog protivljenja smrtnoj kazni i radikalnih etičkih shvaćanja, opasnih za caristički poredak, bio izbačen s petrogradskog sveučilišta. Uz njega je ostao uzak krug prijatelja i istomišljenika među kojima je bio i F. M. Dostojevski. Iako mu je u Rusiji bilo zabranjeno objavljanje, kako piše Vojnović, sve ga je više privlačila ideja crkvenog zблиžavanja Istoka i Zapada. Put prema Zapadu otvarao mu se u Hrvatskoj, preko lika i djela biskupa Josipa Juraja Strossmayera s kojim se dopisivao i sprijateljio početkom osamdesetih godina, znatno prije nego što je njegovo djelo postalo poznato u Europi. Solovjovljeva ekumenistička nastojanja bila su povezana s njegovim idejama o autentičnoj kršćanskoj teokraciji i upravo je te zamisli razvijao i sistematizirao boraveći u Hrvatskoj kao Strossmayerov gost 1886. i 1888. Živeći po više mjeseci u Đakovu i Zagrebu, u krugu Strossmayera i Račkog, Solovjov je dovršavao rukopis prvoga dijela *Povijesti i budućnosti teokracije*. Uz biskupovo zlaganje ta je knjiga na ruskom jeziku prvi put tiskana u Zagrebu 1887. Već 1886. u Katoličkom listu objavljen je članak *Jelje je istočna crkva pravoslavna?* u kojem je Solovjov na hrvatskom jeziku, u dijalogu s netom objavljenim djelima hrvatskih teologa, iznio brojne teološke, ekleziološke i filozofske argumente u korist jedinstva crkava.

Đakovačka epizoda o kojoj je riječ u Bilješki odvijala se tijekom ljeta 1886. kada je Solovjov zajedno s Lujovim roditeljima Kostom i Marijom te njegovom mlađom sestrom Gjenom, bio Strossmayerov gost u biskupskoj palači. Iscrpljen isposništвom i radom Solovjov je umro u Moskvi 1900. Vrata vlastite sobe što ih ne možemo otvoriti do danas ostaju metafora ekumenizma.

Lujo Vojnović

Bilješka o Solovjevu

Vladimira Sergijejevića Solovjeva progona je ruska cenzura, nije mu dozvoljavala da štampa u Rusiji njegova djela, lišila ga je katedre filozofije na Petrogradskom univerzitetu. On se neko vrijeme sakrio blizu Moskve, u zamku svoje prijateljice i zaštitnice kneginje Volkonske, a kada je htio da publikuje svoje djelo "O teokraciji" riješio se, ne znam po čijem savjetu, za Zagreb, došao je tamo sa preporukom za Franju Račkoga, čiji je ostao mio gost.

Preko Račkoga moj se otac upoznao sa Vladimirom i odmah postadoše prijatelji i jednomišljenici.

Kako je dobro poznato, Vladimir Sergijejević bio je veliki pobernik za sjedinjenje istočne i zapadne crkve i držao je da se to sjedinjenje može da izvrši samo preko Rusije, jer je, govoraše, ruski narod jedini pravoslavni narod u istinski prožet hrišćanskim duhom. On nije priznavao, da je Istočna Crkva jeretična, nego samo odvojena. Da je on doživio najnovije definicije Istočne Crkve, on bi od tuge ranije bio umro. U svom francuskom djelu: "La Russie et l'Eglise universelle" on je svoje misli o separaciji tačno analizovao i osim primata, nije priznavao drugih grješaka u doktrini Istočne Crkve. Pri smrti u 47-moj svojoj godini (čini mi se 1900.) pričestio ga je pravoslavni, dakako ruski, sveštenik jer je on smatrao da je to identično sa katoličkom pričestom. On je izdahnuo recitirajući neke psalme na jevrejskom jeziku.

Gore spomenuta mišljenja bijahu predmet razgovora mog oca i Račkoga sa Vladimirom Sergijejevićem. Vladimir Sergijejević bio je vegetarijanac. Spavao je asketički, odjeven i samo je svlačio cipele. Njegova je fizionomija bila vanredno karakteristična. Pravi Hristosov tip.

Strossmayer ga je jako volio. Bio mu je poduze vremena gost u Djakovu. Jedne godine, ne sjećam se tačno koje (ali to se može vidjeti u Djakovačkom dijecezanskom listu) bili smo svi zajedno s njim kod biskupa, skoro cijelo prvo ljeto. Moji roditelji, moja mlađa sestra Gjena, udovica čuvenog francuskog pisca Charlesa Loiseau (čiji je brak blagoslovio sam Strossmayer u Djakovačkoj katedrali 14. aprila 1889.) i ja. Stariji moj brat Ivo i starija sestra Katarina bili su odsutni u Dubrovniku. Kod jednog objeda, kod biskupa, neki su gosti zapjevali malo po malo ruskou himnu: "Bože, carja hrani". Solovjev ustade i ostade kroz cijelo vrijeme uspravan gledajući u daljinu, kao da sluša kakav daleki crkveni hor. Godine 1916. u pariškom katoličkom listu "L' Univers" moj surjak Charles Loiseau opisao je ovaj dirljivi trenutak.

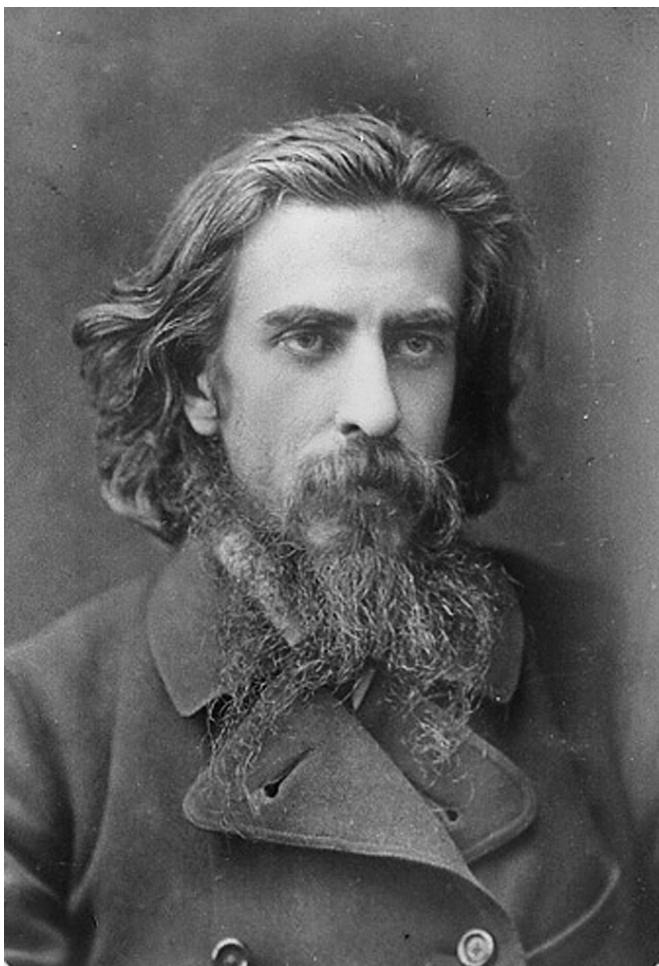
Jedne noći, u Djakovačkom dvoru, slučio se ovaj čudan događaj. Vladimir Sergijejević imao je, razumije se, svoju sobu, moji roditelji jednu, sestra i ja treću, a sve sobe – kako je poznato – davahu na onaj koridor biskupskega dvora. Oko tri sata po noći, moje roditelje probudi težak jedan hod po koridoru. Dugo su slušali tu neobičnu stvar, ali kako je produžavala, moja mati reče ocu: "Molim te, izvidi što je to!" Otac izađe i u polutami koga ugleda? Solovjeva, koji je šetao po koridoru. Dragi Vladimire Sergijejeviću šta je to? Zapita ga moj otac. – Ne mogu da nađem svoju sobu, odvrati Vladimir Sergijejević, sve su zaključane, pak čekam na zoru. – Nije moguće, odgovori moj otac. Dođite sa mnom. I na dva koraka, moj otac otvoril Vladimirovu sobu, ne-zaključanu! Obojica prasnuše u veliki smijeh. Sutradan, pri ručku kod biskupa, ovaj, smiješći se, spomenu Vladimirovu noćnu avanturu, na što će ovaj: "Često sam se u svom životu ovako šetao pred jednom sobom za koju sam držao da je zaključana, a nisam imao nego da gurnem vrata!"

Spomenuti mi je da je smijeh Solovjeva bio – kako je pisao i njegov francuski prijatelj čuveni pisac Eugène Vogué – nalik na orlov krik.

Još dva poteza koja sam slušao od dva svoja prijatelja.

Jednom u Parizu, noću, opkoliše ga neke javne žene, koje je privlačila njegova pojava. On da ih se riješi, izvadi svoj novčanik, pak stade da baca na sve strane sve što je imao u njemu, a imao je mnogo. Žene se bacise na srebro i pustiše ga na miru.

Jedan ruski armijski general, koji je ratovao kao poručnik na krajnjem Istoku godine 1905., moj prijatelj, reče mi ovo: "jednog dana, pred samu bitku, isповjedih se i pričestih kod velikog armijskog kapelana i saopštih mu neke svoje sumnje i kako sam u velikoj borbi sa samim sobom. Pošto se isповjedih i pričestih, vrhovni mi je kapelan (aumônier) rekao: savjetujem Vam da uzmete u ruke djelo Vladimira Solovjeva: 'Opravdanje dobra' tamo ćete naći odgovore na sva Vaša pitanja i na sve Vaše dvojbe".

Vladimir Sergejevič Solovjov (1853-1900)

Pri kraju, napominjem nešto što sam na početku zaboravio, a odnosi se na Vladimirov boravak u Zagrebu.

Svake večeri on je mojoj sestri i meni davao lekcije ruskoga jezika i čitasmo s njim Turgenjevovo djelo: "Zapisci ohotnika". Žalibog ja sam zanemario ruski jezik po Vladimirovom polasku iz Zagreba, dok je moja sestra produžila i dobro naučila ruski. Ali Solovjev, koji je savršeno poznavao jevrejski jezik, ulio mi bješe ljubav za nj i dade mi jednu gramatiku koju sam na žalost izgubio, za koju mi govoraše da je kratka, ali najbolja. Zaboravio sam joj i ime pisca. Bila je broširana plavo.

Po njegovu odlasku Vladimir Sergijejević ostao je u prepisci s mojim ocem. On je mome ocu pisao francuski, savršeno. Ja sam tu prepisku predao godine 1919. u Parizu jednome abbé-u, koji se bavio Solovjevljevom biografijom i htio je stampati njegova pisma mome ocu. Abbé je naprasno umro i Vladimirova su se pisma izgubila! Vječna šteta i za mene osobito bolna stvar!

U Zagrebu, 11. maja 1947.

Dr. Lujo Vojnović v. r.